

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, dünyaya siyasətinin əsas simalarından biri olmuş görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev fenomenini böyük siyasətin müstəqil dövlətçilik tariximiz, elm, ədəbiyyat və incəsənətin əbədli mövzudur. Bu dahi şəxsiyyətin həyatı, mübarizəsi və idealları həm mənsub olduğu xalqın, ölkənin tarixində və tələyində, həm də geniş mənada dünyanın siyasi-tarixi gedişində mühüm yer tutmuşdur.

XX əsrin ikinci yarısından sonrakı Azərbaycanın və SSRİ-nin siyasi-tarixi proseslərini Heydər Əliyev faktorundan bəhs etmədən obyektiv və tam halda izah və əhatə etmək mümkün deyildir. Həm Azərbaycan Respublikasının və həm də Sovet İttifaqının dünyanı aparıcı dövlətləri, siyasi müttəfiqləri, qonşu ölkələr, dost xalqlarla əlaqələrində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iştirakı, münasibəti, mövqeyi, əməli addımları, baxışları xüsusi yer tutmuşdur. Beləliklə, ölkəsində milli iftixar mənbəyi və əsl xilaskar səviyyəsində ümumxalq ehtiramı qazanmış ulu öndər Heydər Əliyev SSRİ miqyasında görkəmli dövlət xadimi kimi və beynəlxalq miqyasda böyük siyasətin grossmeysterlərindən biri olaraq qəbul edilən nəhəng simalardandır.

SSRİ dağıldıqdan sonra sovet rəhbərlərinin, Siyasi Büro üzvlərinin əksəriyyətinin müstəqillik qazanmış Rusiya Federasiyasının və ya mənsub olduqları keçmiş müttəfiq respublikaların, yaxud beynəlxalq təşkilatların siyasətində, idarəetməsində nəzərəcərpacaq səviyyədə təmsil oluna bilməmələri az sonra onların unudulub getmələrinə səbəb olmuşdur. Heydər Əliyev isə böyük çətinliklərdən, maneələrdən keçərək xalqın tələbi ilə yenedən böyük siyasətə qayıtmış, müstəqillik epoxasının da dünya miqyasında əsas simalarından biri olmuş, Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri səviyyəsinə yüksəlmişdir. Haqlı olaraq Heydər Əliyev obrazlı şəkildə “Zəmanəmizin qəhrəmanı” adlandırılmışdır. Bununla da Heydər Əliyev dünya miqyasında və mənsub olduğu xalqın tarixində və yaddaşında qüdrətli dövlət xadimi kimi əbədi yaşamaq haqqı qazanmışdır. Bütün bunlara görə görkəmli dövlət xadimi və böyük siyasətçi Heydər Əliyevin müdrik siyasəti, zəngin təcrübəsi, dönməz iradəsi, böyük idealları və mübarizəsi tarixin sınaqlarından çıxmış dərsləri kimi daim öyrəniləcək, tədqiq olunacaq, ölkələrin və xalqların irəliyə doğru inkişafına işıq saçacaqdır.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin tərcümeyi-halı ilk növbədə mənsub olduğu xalqın tarixinin və həm də XX əsrin ikinci yarısından XXI əsrin əvvəllərinə qədərki ümumdünya salnamasının parlaq səhifəsidir. Heydər Əliyevin mənalı və keşməkeşli ömür yolu və müstəqil dövlətçilik idealları, mübarizəsi Azərbaycan xalqı üçün əsl milli dövlətçilik məktəbi, azərbaycanlılıq dərsləridir.

Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1923-cü il mayın 10-da Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. Atası Əlirza Kərbəlayi Cəfər oğlu Əliyev Bakıda və Naxçıvan şəhərində dəmir yolu nəqliyyatında çalışmışdır. Anası İzzət xanım Əliyeva evdar qadın olmuş və böyük ailənin qayğısını çəkmişdir. Bu ailə Azərbaycan dövlətçiliyinə, elm, maarif və mədəniyyətimizə görkəmli simalar bəxş etmişdir. Əliyevlər ailəsinin təmsil edən görkəmli elm xadimi, akademik Həsən Əliyev (1907-1993), Xalq rəssamı Hüseyn Əliyev (1911-1991), Əməkdar müəllim Şəfiqə Əliyeva (1930-2008), AMEA-nın müxbir üzvü Aqil Əliyev (1926-2006), akademik Cəlal Əliyev (1928-2016) və akademik Rəfiqə Əliyeva (1932-2017) istər ölkəmizdə və istərsə də onun hüdüdlərindən kənarda tanınan görkəmli şəxsiyyətlərdirlər.

Heydər Əliyevin orta məktəb dövrü haqqında əzələm vardır. Lakin artıq məlumdur ki, Heydər Əliyev Naxçıvan şəhərindəki 1 saylı Beynəlmiləl orta məktəbdə oxumuş və orada yeddiinci sinfi bitirənədək təhsil almışdır. Ulu öndərin orta məktəb illəri haqqında dediyi aşağıdakı fikirlər onun Naxçıvan şəhər 1 saylı Beynəlmiləl məktəbində aldığı təhsil və ona dərslər demək müəllimlər haqqında real təəvvür yaradır: “Tez-tez mənə soruşurlar ki, gənc vaxtlarımdan ən çox hörmət etdiyiniz adamlar kimlərdir? Həmişə cavab verməmişəm ki, orta məktəbdə mənə dərslər deyən müəllimlər. Mənim müəllimlərim daha çox olubdur. Mənə çox müəllimlər, alimlər dərslər deyiblər... Ancaq Naxçıvanda orta məktəbdə oxuyarkən müəllimlərimdən aldığım bilik, tərbiiyə və təəssürat qəlbimdə daim yaşayır. O müəllimlərin hər birinin siması bu gün mənim gözümdə qabağımdadır”.

“Hər birinin siması” onun üçün əziz olan orta məktəbin müəllimləri arasında Heydər Əliyev Naxçıvan şəhər 1 saylı Beynəlmiləl orta məktəbində ona Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənnindən dərslər demək görkəmli romantik şair Hüseyn Cavidin böyük qardaşı Məhəmməd Rasizadənin xidmətlərini yüksək qiymətləndirmişdir: “Çox yaxşı müəllim idi. Son dərəcə tələbkər idi, bizi çox sıxışdırırdı, amma yaxşı da öyrədirdi. Bizə Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan dərslər deyirdi. Sonra iş elə gətirdi ki, mən uzun illər əsasən rus dilini işlətdim. Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyəndə də, Mərkəzi Komitədə olanda da rus dili aparıcı idi. Moskvada yalnız rusca danışmış, rusca yazmışam. Əgər bütün bunlardan sonra mən Azərbaycan dilində səlissə, rəvan danışmaq, yazmaq vərdişlərini yadırgamamışamsa, bunun səbəblərindən biri müəllimim Şeyx Məhəmməddən aldığım dil və ədəbiyyat tərbiiyəsidir”.

Heydər Əliyev 1936 – 1939-cu illərdə Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində təhsil almışdır. Müəllimlik ixtisası qazanmaq üçün o, bütün fənləri dərindən öyrənmiş müəllimlərinin və tələbə yoldaşlarının böyük rəğbətini qazanmışdır. Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində Heydər Əliyev istedadı, mütaliəsi və bacarığı ilə tələbə yoldaşlarından fərqlənmişdir. Onunla eyni vaxtda Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində təhsil almış Zərqələm Əliyevanın dedikləri Heydər Əliyevin gənclik illərindən müstəsna qabiliyyəti ilə diqqəti cəlb etdiyini göstərir: “Bizim hərbi rəhbərimiz Akim Abbasov (sonralar general-mayor oldu) deyirdi ki, Heydər gələcəyin ən böyük hərbiçisi, general, marşal olacaq.

lim idi. Son dərəcə tələbkər idi, bizi çox sıxışdırırdı, amma yaxşı da öyrədirdi. Bizə Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan dərslər deyirdi. Sonra iş elə gətirdi ki, mən uzun illər əsasən rus dilini işlətdim. Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyəndə də, Mərkəzi Komitədə olanda da rus dili aparıcı idi. Moskvada yalnız rusca danışmış, rusca yazmışam. Əgər bütün bunlardan sonra mən Azərbaycan dilində səlissə, rəvan danışmaq, yazmaq vərdişlərini yadırgamamışamsa, bunun səbəblərindən biri müəllimim Şeyx Məhəmməddən aldığım dil və ədəbiyyat tərbiiyəsidir”.

Heydər Əliyev 1936 – 1939-cu illərdə Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində təhsil almışdır. Müəllimlik ixtisası qazanmaq üçün o, bütün fənləri dərindən öyrənmiş müəllimlərinin və tələbə yoldaşlarının böyük rəğbətini qazanmışdır. Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində Heydər Əliyev istedadı, mütaliəsi və bacarığı ilə tələbə yoldaşlarından fərqlənmişdir. Onunla eyni vaxtda Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində təhsil almış Zərqələm Əliyevanın dedikləri Heydər Əliyevin gənclik illərindən müstəsna qabiliyyəti ilə diqqəti cəlb etdiyini göstərir: “Bizim hərbi rəhbərimiz Akim Abbasov (sonralar general-mayor oldu) deyirdi ki, Heydər gələcəyin ən böyük hərbiçisi, general, marşal olacaq.

İsa HƏBİBBƏYLİ,
AMEA-nın prezidenti, akademik

Lətif Hüseynzadə (Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi – İ.H.) isə deyirdi ki, Heydər, sən gələcəyin dahi şəxsiyyətlərindən olacaqsan, hamı səninlə fəxr edəcək. Yəni Heydər Əliyevin böyüklüyü, qeyri-adiyyəti elə o vaxt da hamının diqqətini çəkirdi... Heydər də bənzərsiz rəhbərlik, liderlik xüsusiyyəti var idi”.

Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində Heydər Əliyev müəllimlik peşəsinə yiyələnməklə bərabər, həm də dram və rəsm dərəcəsinə də fəal iştirakı bu sahələrdə də yüksək qabiliyyətə malik olduğunu nümayiş etdirmişdir. Onun çəkdiyi rəsmlərdən biri hazırda Naxçıvan şəhərindəki Heydər Əliyev Muzeyində mühafizə olunur. Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində keçirilən rəsm müsabiqəsində Heydər Əliyev böyük rus şairi Aleksandr Puşkinin əsərlərinə çəkdiyi illüstrasiyalara görə birinci yeri tutmuşdur. Bundan başqa, Heydər Əliyev Naxçıvan Dram Teatrının rejissoru İbrahim Həmzəyevin rəhbərlik etdiyi dram dərnəyində Xalq şairi Səməd Vurğunun tamaşaya qoyulmuş “Vaqif” dramında Qacar rolunu möharətlə ifa etmişdir. Bütün bunlara görə, Ulu öndər özü də dünyagörüşünün formalaşmasında, gələcəyə baxışlarında Naxçıvan Pedaqoji Məktəbinin və orada dərslər deyən müəllimlərin mühüm rol oynadığını həmişə minnətdarlıq hissi ilə qeyd etmişdir: “O dövrdə aldığım təhsil gələcək həyatının bütün mərhələlərində mənə yardım edibdir”.

Heydər Əliyev Naxçıvan Pedaqoji Məktəbini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. O, Şahbuz rayonunun Qışlaq kənd məktəbinə təyinat almış, burada cəmi 2-3 ay müəllim işləmişdir. Bundan sonra Heydər Əliyev 1939-cu ildə qəbul imtahanlarından əla qiymətlərlə alaraq, Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Neft və Sənaye Akademiyasının – İ.H.) Məmarlıq fakültəsinə daxil olmuş və ailəsinin maddi çətinliklərinə görə birinci kursu bitirib, lakin təhsilini davam etdirməyərək, Naxçıvana qayıtmışdır. O, Naxçıvan MSSR Daxili İşlər Xalq Komissarlığının 15 oktyabr 1941-ci il tarixli əmri ilə Naxçıvan Mərkəzi Dövlət Arxivinə elmi işçi vəzifəsində işə qəbul edilmişdir. Təxminən 7 aya yaxın bu vəzifədə işləyən Heydər Əliyevə Naxçıvan Mərkəzi Dövlət Arxivinin Məxfi şöbəsinin müdiri vəzifəsində işləmək etibar olunmuşdur. Az keçməmiş, o, 14 iyul 1943-cü il tarixdə Naxçıvan MSRP Xalq Komissarları Sovetinin Ümumi şöbəsinin müdiri vəzifəsinə irəli çəkilmişdir.

Gənclik illərindən dövlət təhlükəsizlik orqanlarında işə başlayan Heydər Əliyev 1944-cü ilin may ayından etibarən rəsmi olaraq leytenant rütbəsi almaqla Naxçıvan MSSR Təhlükəsizlik Nazirliyində işə başlamışdır. Əməliyyat işçisi kimi o, muxtar respublikanın İranla sərhəd ərazilərinə nəzarət etmiş, həmin illərdə Cənubi Azərbaycanda gedən prosesləri izləmiş, bu sahə üzrə xüsusi tapşırıqları bacarıqla yerinə yetirmişdir. Göstərdiyi bacarığa görə Heydər Əliyev Naxçıvan MSSR Təhlükəsizlik Nazirliyinin şöbə rəisi vəzifəsinə irəli çəkilmiş, baş leytenant rütbəsi almışdır. Peşə bacarığı və ictimai fəallığı nəzərə alınaraq, Heydər Əliyev 1945-ci ildə Kommunist Partiyası sıralarına daxil edilmişdir. O, SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin Leningrad şəhərindəki Ali Əməliyyat İşçilərinin Hazırlıq Məktəbində ixtisas təhsili almış, 1950-ci ildə həmin məktəbi fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Təhsili başa çatdıran kimi Heydər Əliyev Naxçıvan MSSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin 5-ci şöbəsinin rəisi vəzifəsində fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Xüsusi qabiliyyətləri ilə diqqəti cəlb edən Heydər Əliyev 1950-ci ilin avqust

Heydər Əliyev: şəxsiyyətin miqyası və missiyası

və polkovnik hərbi rütbəsi alması Heydər Əliyevin pillə-pillə yüksəlişində mühüm addımlara çevrilmişdir. SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin Moskvadakı F. Dzerjinski adına Ali Məktəbində 1966-cı ilin fevral-may aylarında rəhbər kadrların təkmilləşdirilməsi kursunda iştirak etməsi də onun daha yüksək nomenklatura üçün nəzərdə tutulduğunu büruzə verən əhəmiyyətli faktordur.

Bütün bunlardan sonra Heydər Əlirza oğlu Əliyevin 1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin edilməsi hamı Sovet İttifaqı miqyasında və həm də respublikada onun böyük nüfuzuna malik olduğunu aşkar şəkildə nümayiş etdirmişdir. Xüsusən, nəzərə alsaq

ki, sovet hakimiyyətinin qurulduğu dövr ərzində Heydər Əliyev Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində sədr vəzifəsinə təyinat alan ilk azərbaycanlı idi, onda bu təcrübəli və bacarıqlı şəxsiyyətin nəyə nail olduğunu daha aydın şəkildə təsvir etmək olar.

Heydər Əliyev Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə yüksəlməsi ilə sovet hakimiyyəti illərində xalqımıza başlanılan ehtiyatlı münasibəti aradan qaldırmağa, SSRİ ilə yanaşı, respublikamızın və xalqımızın da mənəfiyinə də xidmət etməsinə nail olmuşdur. Bununla Heydər Əliyevin həyatının yeni yüksəliş dövrü başlamışdır.

(ardı var)